

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

ПРАВА НА ДЕЦАТА, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ И СПИ

**ТРЕТИ ТЕМАТИЧЕН ДОКЛАД
НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ И
ДИРЕКЦИЯ „ПРАВА НА ДЕТЕТО“**

Май - ноември 2023 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	3
I. ПРАВНА РАМКА НА СПИ И ВУИ	4
II. ОБЩИ КОНСТАТАЦИИ И АНАЛИЗ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОТПРАВЕНИ ПРЕДХОДНИ ПРЕПОРЪКИ	10
III. СОЦИАЛНО – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИНТЕРНАТ (СПИ) „ХРИСТО БОТЕВ“ – С. ВАРНЕНИЦИ, ОБЛ. СИЛИСТРА	14
IV. СРЕДНО ПРОФЕСИОНАЛНО ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ – ИНТЕРНАТ (СПВУИ) „ХРИСТО БОТЕВ” – С. ПОДЕМ, ОБЛ. ПЛЕВЕН	22
V. ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ - ИНТЕРНАТ (ВУИ) „АНГЕЛ УЗУНОВ“ – ГР. РАКИТОВО	27
ПРЕПОРЪКИ	33

УВОД

През 2012 г. омбудсманът на Република България пое нова роля, разширявайки своята многопосочна дейност при застъпничеството за правата и свободите на гражданите – да изпълнява функциите на Национален превантивен механизъм (НПМ) съгласно Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание, и да защитава правата на децата.

Дейността на омбудсмана като НПМ е фокусирана към местата, където се намират лица, лишени от свобода или където са задържани или настанени лица, вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля. Този кръг от места има широки измерения и включва: затвори; арести; места за 24-часово задържане в полицейските управления; места за задържане на чужденци; психиатрични болници и отделения; центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни; домове за деца, лишени от родителска грижа; домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция – всички места, в които е ограничено правото на свободно придвижване.

С промени в Закона за омбудсмана се уреди защитата на правата на децата, като се създаде нова т. 4 на ал. 1, чл. 19, която гласи „Омбудсманът защитава правата на децата с предвидените в закона за средства“. През 2016 се създаде административна структура от по-висок ранг „Дирекция „Права на детето“, чрез която се реализират политиките на омбудсмана в областта на правата на детето и тяхната защита.

През изминалите единадесет години, омбудсманът като НПМ и мониторингов орган по Конвенцията за правата на детето е поставял различни акценти в дейността си, като един от основните приоритети е правата на децата в конфликт със закона, настанени в институции. През 2014 г. и 2015 г. омбудсманът като НПМ публикува два тематични доклада за състоянието на възпитателните училища – интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ). В докладите подробно бяха разгледани: правната характеристика на ВУИ и СПИ в международноправен и вътрешноправен аспект; профила на настанените деца и условията на живот; качеството на образованието и допълнителните дейности; отношение и мерки на закрила за настанените деца; качеството на медицинското обслужване; административния и технически капацитет на ВУИ и СПИ.

ВУИ и СПИ са включени и в ежегодния мониторинг на НПМ, като за целта са разработени специални въпросници, анкетни карти за децата и младежите. При проверките се отчита и изпълнението на препоръките, отправени при предишните

посещения, както и се извършва наблюдение на действията на компетентните органи.

Във всеки от своите годишни доклади като НПМ омбудсманът неизменно отправя препоръка за **закриване на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители**, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях, както и **създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги** (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона.

Третият тематичен доклад на НПМ и Дирекция „Права на детето“ има за цел да проследи изпълнението на предходните препоръки, отправени към българските власти във връзка с правата на децата, настанени във ВУИ и СПИ.

I. ПРАВНА РАМКА НА СПИ И ВУИ

1. Международни актове

При извършване на проверките НПМ се ръководи от следните основополагащи принципи:

- **Всяка форма на лишаване от свобода на деца трябва да бъде прилагана като „крайна мярка и за възможно най-кратък период от време“**. Този основен принцип е заложен в редица международни и европейски актове (чл. 37 от Конвенцията на ООН за правата на детето, чл. 19.1 от „Пекинските правила“ на ООН, чл. 5 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи). Продължителността на санкцията трябва да бъде определена от правораздавателен орган, без да се изключва възможността за предсрочно освобождаване (Правило 2 на Правилата на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица);

- **Висшият интерес на детето** е отправна точка във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи (чл. 3 от Конвенцията на ООН за правата на детето);

- **Всяко дете, което е лишено от свобода, трябва да бъде третирано хуманно**, като се зачита неговото достойнство и се вземат предвид нуждите на лица на неговата възраст. Забраната за изтезания или друго нечовешко и унижително отнасяне или наказание относно деца е намерила израз в чл. 37, буква

„а” от Конвенцията за правата на детето и чл. 3 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи;

- **Дете, което е заподозряно, обвинено или признато за виновно в нарушаване на наказателния закон, незабавно и пряко се информира за обвиненията срещу него.** По време на различните етапи от наказателния процес на непълнолетния трябва да бъдат осигурени такива процесуални гаранции като презумпцията за невинност, правото да не дава показания, правото на защита, правото на делото да присъства родител или настойник, правото на оспорване и кръстосан разпит на свидетелите и правото на обжалване пред по-висока инстанция. При произнасянето на присъдата компетентните власти могат да постановяват ограничаване на свободата след внимателна преценка и по възможност в минимални граници. Лишаване от свобода не трябва да се налага, освен ако непълнолетният е осъден за сериозно деяние, включващо насилие спрямо друго лице или извършване на други сериозни нарушения и ако не съществуват други подходящи наказания. ООН насърчава прилагането и на **алтернативни подходи** при осъществяване на правосъдието на ненавършили пълнолетие лица;

- В Минималните стандартни правила на ООН за правораздаване при непълнолетните („Пекински правила”) изрично е отбелязано, че **системата за борба с престъпността на непълнолетните следва да обърне внимание върху осигуряването на благополучие на непълнолетните** и да гарантира, че всяко действие срещу непълнолетни нарушители ще бъде в съответствие с обстоятелствата както относно нарушителя, така и относно системата за борба. Държавата е длъжна да окаже специална закрила и помощ на дете, което е лишено временно или постоянно от семейна среда или на което с оглед на неговите висши интереси не може да бъде разрешено да остане в тази среда (арг. от чл. 20 на Конвенцията на ООН за правата на детето). Конвенцията признава още правото на дете, което е било настанено в специално заведение от компетентните власти с цел грижи, защита или лечение на неговото физическо или умствено здраве, на периодичен контрол върху провежданото лечение, както и върху всички други обстоятелства относно неговото настаняване (Правилата на ООН за защита на ненавършили пълнолетие лица, лишени от свобода (Правилата от Хавана), 1990 г.);

- Съветът на Европа прие насоките за правосъдие, съобразено с интересите на детето, по-специално за да гарантира, че правораздаването винаги ще е настроено приятелски към децата, без значение кои са те или какво са извършили. Имайки предвид, че приятел е този, който се отнася добре с теб, който ти вярва и на когото можеш да се довериш, който те изслушва и когото можеш да изслушаш, който те разбира и когото можеш да разбереш, и в същото време истинският приятел има смелостта да ти каже, когато грешиш, и е до теб, за да ти помогне да намериш решение, правосъдната система, съобразена с интересите на детето,

следва да се стреми да отрази тези идеали. **Правосъдната система, съобразена с интересите на детето, не трябва да „върви“ пред децата и не трябва да ги изоставя** Тя се отнася към децата с **достойнство, уважение, грижа и справедливост**. Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето 17 ноември 2010 г.

Комитетът по правата на детето препоръчва на българската държава в своите заключителни бележки от 21.05.2008 г. да прибегва до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение **като последно средство**, а когато бъде наложена подобна мярка, **да се извършват редовни проверки и проучвания с оглед на висшия интерес на детето**.

2. Вътрешно законодателство

а) Наказателен кодекс

По отношение на непълнолетните лица Наказателният кодекс (НК) на Република България предвижда възможност за прилагане на възпитателни мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН), когато непълнолетният е извършил „поради увлечение или лекомислие престъпление, което не представлява голяма обществена опасност“. Тази хипотеза е установена в чл. 61 от НК. Компетентни органи при вземането на решение за прилагане на тези мерки са прокурорът и съдът. Когато прокурорът реши да не образува досъдебно производство или да прекрати образуваното досъдебно производство, той изпраща преписката на комисията за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните за налагане на възпитателна мярка.

Съгласно чл. 64 от НК съдът настанява непълнолетния във ВУИ или му налага друга възпитателна мярка, предвидена в ЗБППМН, когато определеното наказание лишаване от свобода е по-малко от една година и неговото изпълнение не е отложено по чл. 66 от НК.

б) Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

Дейността по предотвратяването и борбата срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и по осигуряването на нормалното развитие и възпитание на извършителите е детайлно уредена в ЗБППМН. В чл. 2 са изчерпателно изброени органите и институциите, осъществяващи тази дейност.

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

Ключова роля е отредена на комисиите за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Те са централна и местни комисии към общините.

В правомощията на местните комисии е да правят предложения до съда за налагане на възпитателните мерки настаняване във ВУИ и СПИ.

Съгласно чл. 28, ал. 1 от ЗБППМН в СПИ се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, които са извършили или съществуват предпоставки да извършат противообществени прояви.

В ал. 2 на същия член 28 е предвидено, че във ВУИ се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, извършили противообществените прояви, към които възпитателните мерки по чл. 13, ал. 1, т. 1-10 и 12 (задължаване на непълнолетния да извърши определена работа в полза на обществото; предупреждаване за настаняване във ВУИ с изпитателен срок до 6 месеца) не са се оказали достатъчни и за нормалното им възпитание няма подходяща социална среда. Във възпитателните училища – интернати се настаняват и непълнолетни, спрямо които съдят или прокурорът са наложили такава мярка по реда на чл. 61 и 64 от НК.

Разпределянето и настаняването на малолетните и непълнолетните във ВУИ и СПИ се извършва от Министерството на образованието и науката (МОН).

Максималният престой във възпитателното училище – интернат и в социално-педагогическия интернат не може да бъде повече от три години. В чл. 30 от ЗБППМН обаче са предвидени и хипотези, при които е възможно максималният срок да бъде продължен по желание на ученика.

При проверките екипът на НПМ установи случаи на такова продължаване на срока по желание на учениците. Директорите и служителите в интернатите нямат интерес учениците да напускат институцията, тъй като тя се финансира чрез т. нар. делегиран бюджет и средствата се осигуряват според броя на настанените деца.

Експертите на НПМ констатираха случаи на удължен престой във ВУИ и СПИ до получаване на съответната степен на образование, при спазване на законовата процедура поради единствената причина, че настанените деца няма къде да отидат. Тези аргументи поставят друг сериозен проблем, че след напускането на институциите някои от децата нямат семейство, близки и роднини, които да им окажат подкрепа.

Друг основен порок на системата е свързан с липсата на последващ периодичен съдебен контрол и осигуряване на правна помощ на настанените деца във връзка с наложените им възпитателни мерки. Българската държава вече е осъждана в Европейския съд по права на човека - Делото Д.Л. срещу БЪЛГАРИЯ от

19 май 2016 г. **В тази връзка Съдът припомня, че член 5 § 4 гарантира правно средство за защита, което трябва да е достъпно за жалбоподателя¹.**

Необходимо е обаче да се отбележи, че **приложимото законодателство не позволява непълнолетните, настанени във възпитателен център - интернат да се обръщат към съдебните органи, за да поискат преразглеждането на задържането си.** Съдът отбелязва аргумента на Българското правителство, според който вътрешното право предвижда възможността мярката за настаняване да бъде преразгледана от съдилищата по предложение на местната комисия (параграф 85 по-горе). Въпреки това, ако се приеме, че жалбоподателката е искала да мине през тази комисия, Съдът отбелязва, че последната представлява административен орган, който има неограничената власт да прецени ситуацията на непълнолетното момиче преди евентуално да подаде молба за преразглеждане на мярката пред съда (параграф 40 по-горе; виж, а contrario, М.Х. срещу Обединеното Кралство, № 11577/06, § 94, 22 октомври 2013, където съответният административен орган е бил длъжен да изпрати молба за освобождаване до съдебната власт и неизпълнението на това задължение е довело до нарушаване на правата, защитени от член 5 § 4 от Конвенцията.

Освен това **Съдът констатира, че във вътрешното право на България не съществува периодична и автоматична проверка по отношение на разглежданото задържане.** От това следва, че в конкретния случай е налице нарушение на член 5 § 4 от Конвенцията.

В съдебните решения на преден план са изведени индивидуалната и генералната превенция, а не образователният надзор.

Причините за настаняване са главно дребни кражби и статусни нарушения – просия, скитничество, проституция, бягство от дома, бягство от училище. В някои случаи става въпрос за деца, жертви на престъпления. Екипът на НПМ установи и случаи на настаняване на деца по „социални причини”.

В част от съдебните решения извършените нарушения не се индивидуализират – посочват се общи характеристики на личността на детето и деяния, обобщени например като „просия”, „множество кражби”, без да се споменава кога, къде, при какви обстоятелства са извършени тези деяния. **НПМ смята, че в тези случаи липсва доказаност на цитираните деяния.**

¹ Ашингдейн (Ashingdane) срещу Обединеното Кралство, 28 май 1985 г., § 52, серия А № 93, и Станев, цитирано, § 170

в) Правилник за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати

Устройството и организацията на дейността на ВУИ и СПИ, както и условията и редът за настаняване, преместване и прекратяване на настаняването на малолетни и непълнолетни лица в тях са подробно установени в Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати.

Основната разлика в правната характеристика на ВУИ и СПИ е, че в последните се настаняват деца, които може и да не са извършили противообществени прояви, но „за които съществуват предпоставки за извършване на противообществени прояви”. Обикновено настаняването във ВУИ е предшествано с настаняване в СПИ, където корекционно-възпитателната работа не е довела до положителен резултат.

Самите ВУИ и СПИ могат да бъдат разделяни по полов признак – за момчета и за момичета.

г) Закон за закрила на детето

Съгласно чл. 2 от Закона за закрила на детето (ЗЗД) държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност.

Този основен принцип обаче е в колизия със ЗБППМН в сегашния му вид. Тази констатация е потвърдена и след проверките на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД). Основен извод на ДАЗД е, че при настаняването във ВУИ и СПИ децата „вместо помощ по ЗЗД, получават санкционираща мярка по ЗБППМН и се настаняват в специални училища, с цел отглеждане и възпитание, което е в нарушение на техните права”.

II. ОБЩИ КОНСТАТАЦИИ И АНАЛИЗ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОТПРАВЕНИ ПРЕХОДНИ ПРЕПОРЪКИ

През 2023 г. екипи на омбудсмана извършиха три проверки във ВУИ и СПИ. НПМ и Дирекция „Права на детето“ констатираха, че е изпълнена частично една препоръка. Вследствие на системния натиск на омбудсмана, се закриха четири интерната, като този в с. Драгоданово, община Сливен. Броят на децата, настанени в останалите три, е намалял на 88 деца. Повечето от децата са жертва на обстоятелства в техния живот – бедност, липса на нормални жилищни условия, разделени родители и/или такива, които са икономически емигранти в чужбина.

Материалната база е в лошо състояние, независимо от извършваните частични ремонти. Влагането на ресурси (финансови, технически и човешки) в системата на ВУИ и СПИ е нецелесъобразно. Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на тези институции и създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона. По своя характер ВУИ и СПИ са места за лишаване от свобода. В Дело А. и други срещу България от 29 ноември 2011 г. и Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. Европейският съд по права на човека също заключава, че децата, настанени в СПИ и ВУИ са лишени от свобода.

Реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до деца в конфликт със закона, продължава да е в начален етап. ВУИ и СПИ трябваше да бъдат закрити отдавна, поради факта, че те не отговарят на международните стандарти за деца в конфликт със закона. Изградени са през 60-те години на миналия век, самите сгради са стари, отдалечени от областните центрове. **Те са от така наречения „казармен тип сгради“, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи.** Децата настанени в тях нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Близките им не могат да ги посещават поради отдалечеността на институциите и липсата на средства. Някои от тях живеят на 400 километра разстояние от интернатите. По време на интервютата с децата, едно от тях сподели, че предпочита родителите му да му изпращат парични средства, отколкото да го посещават, защото нямат достатъчно финанси. Голяма част от децата, настанени в СПИ и ВУИ, идват от центрове за настаняване от семеен тип за деца (ЦНСТ). Причината е, че персоналът в ЦНСТ не може да се справи с деца, които проявяват агресия, девиантно поведение, автоагресия, проблеми с комуникацията. Трудна е последващата реинтеграция на децата. Образователният процес е на много ниско ниво. **Настаняването на деца в интернати, особено под 14 годишна възраст, може да се определи като**

унизително наказание. Още през 2014 г. НПМ даде препоръка в най-спешен порядък да бъдат закрити всички СПИ. Препоръката на НПМ не само, че не е изпълнена, но през 2023 г. в СПИ – Варненци са настанени три деца. **Най-малкото дете е десет годишно.** И трите деца са настанени със съдебно решение на Районен съд гр. Сливен, и трите деца са били настанени в центрове за настаняване от семеен тип за деца, и трите са извършители на статусни нарушения - основно бягство от ЦНСТ и агресивно поведение. **През 2022 г. има настаняване на девет годишни деца.**

Децата продължават да бъдат съдени и настанявани във ВУИ и СПИ, съгласно Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Многократно омбудсманът като НПМ е отбелязвал, че този закон е морално остарял и е препоръчвал да бъде отменен и да бъде приет нов закон. През 2011 г. правителството на Република България прие Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014). В Концепцията е отбелязано, че този закон не създава необходимите законови, институционални и функционални предпоставки за гарантиране правата на детето в правораздавателната система и за предприемане на ефективни превантивни мерки. Дори и с последните промени от 2006 г., **възпитателните мерки по чл. 13 на ЗБППМН носят характеристиките на наказателна репресия, т.е техният възпитателен ефект е в налагането на санкция или ограничение.** В Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето се подчертава, че разпоредбите на ЗБППМН противоречат на редица вътрешни и международни нормативни актове, по които България е страна и на практика са приложимо право. **Към ноември 2023 г. Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014) не е реализирана от българските власти.**

Европейският съд по права на човека в Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. също подчертава, че доказателствата по настоящото дело поставят под съмнение поредица от точки от българската система що се отнася до полагането на грижи за непълнолетните в затруднено положение в мрежата на социалните институции. **Той отбелязва на първо място, че е вярно, че Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните е остарял и че, по исторически причини, той се основава повече на философия „за наказание“, отколкото „за защита“ на непълнолетните лица, обстоятелство, което се критикува от международните и националните организации.** Освен това, при разглеждането на първото искане на местната комисия за настаняването на жалбоподателката, съдията е преценил, че центърът в

с. Подем представлява „неблагоприятна среда“. След това, Държавната агенция за закрила на детето, както и омбудсманът на Републиката, са изразили притеснението си по отношение на въпросите за подходящия характер на съдебните дела спрямо непълнолетните лица, а също така и по отношение на осъществяването на учебните и възпитателните програми, както и по отношение на материалните условия на живот в центровете от затворен тип за малолетни и непълнолетни лица.

В своите заключителни бележки, приети на 21 май 2008 г. след обсъждане на втория периодичен доклад на България относно спазването на Конвенцията на ООН за правата на детето в страната, Комитетът по правата на детето констатира, че определението за „противообществена проява“ на малолетно или непълнолетно лице противоречи на международните норми. Ето защо той препоръчва националното законодателство относно младежката престъпност и Наказателно-процесуалният кодекс да бъдат променени, като в тях се премахне понятието „противообществена проява“. Освен това, Комитетът препоръчва на българските власти да прибягват до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение като последно средство, а когато бъде наложена подобна мярка, да извършват редовни проверки и проучвания, с оглед висшия интерес на детето.

Както международните органи, така и българските власти са единодушни, че спешно трябва да бъде отменен ЗБППМН и приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица. **Но 9 години по-късно, след първата препоръка на омбудсмана, Законът отново не е приет.** Именно Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица е основен двигател на реформата за детско правосъдие. Концепцията на новия закон е свързана с щадящо детско правосъдие. **Настаняването на деца в поправителни институции трябва да се прилага като крайна мярка.** В своите предходни препоръки омбудсманът е заявявал, че от изключително значение е създаването на специализирани състави за детско правосъдие, както и закриване на съществуващите интернати и разкриване на нови алтернативи услуги за децата в конфликт със закона, които отговарят на техните интереси и не нарушават правата им. Също така, за по-лесната реинтеграция на децата в конфликт със закона, трябва да се заложи финансиране за разработване на услуги и програми, предназначени за непълнолетни, особено в областта на професионалното обучение, както и да се прилагат ефективни програми и услуги за превенция, подкрепа и реинтеграция на децата в конфликт със закона.

НПМ напомня, че съгласно чл. 16, ал. 1 на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение

или наказание (Конвенцията): „Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие. В частност задълженията, съдържащи се в чл. 10, 11, 12 и 13, се прилагат, като терминът "изтезание" се заменя с "други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание".

Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г., **изразява официално становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към деца, настанени в СПИ и ВУИ може да се квалифицира като жестоко, нечовешко и унижително по смисъла на Конвенцията.**

В тази връзка позицията на омбудсмана е, че е необходимо спешно стартиране на реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до децата в конфликт със закона.

Защитата на правата на детето в конфликт със закона е сред основните приоритети на националния омбудсман, като за пореден път настоятелно се отправят препоръки да бъде реформирана остарялата система на наказанията.

Омбудсманът застава зад позицията, че за децата в конфликт със закона е необходима цялостна грижа, подкрепа за тях и семействата им, подкрепа в средата, образование, възможност за развитие, достоен живот, а не живот, който предлага единствено възпитателни мерки и настаняване в интернати. Безспорно е, че по начина, по които функционират интернатите, децата не получават необходимата за развитието им ефективна подкрепа.

III. СОЦИАЛНО – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИНТЕРНАТ (СПИ) „ХРИСТО БОТЕВ“ – С. ВАРНЕНИЦИ, ОБЛ. СИЛИСТРА

1. Материални условия

По време на посещението на НПМ в Социално – педагогически интернат „Христо Ботев“ – с. Варненци бяха настанени 25 момчета, от които десет не са се завърнали в определения срок след крайния срок на ваканцията.

Стълбище към спалните помещения

СПИ „Христо Ботев“ – с. Варненци е разположено в две основни сгради – в първата са кухнята и столовата, помещения за спорт, а във втората се помещава училището и администрацията. В училищната част са изградени спални помещения, които се намират на втория етаж. Стълбището в сградата е изключително стръмно, с високи стъпала. В тази връзка омбудсманът на Република България многократно е посочвал, че **неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:**

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за интеграция на хората с увреждания;

4. Закон за устройство на територията;

5. Наредба № 4 от 1 юли 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда на населението, включително за хората с увреждания.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания.

Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

Спални помещения

По време на проверката екипът установи, че спалните помещения са малки, пренаселени. В една стая са настанени средно четири деца, няма достатъчно гардероби и шкафове за съхранение на личните вещи, както и място за свободно придвижване на децата. Стаите са оскъдно обзаведени. През деня баните и тоалетната са заключени, като децата ползват тоалетна на първия етаж, където се помещават класните стаи.

Училището разполага с двор, има изградена спортна площадка.

Изпирането и сушенето на дрехите на децата се осъществява в професионална пералня, дарена от спонсори. В коридорите на училището има камери за видеонаблюдение, външна охрана не е осигурена.

По отношение на храната НПМ не получи оплаквания от нейното количество и качество. От седмичните менюта е видно, че храната е достатъчна като калориен състав, на децата са осигурени пресни плодове и зеленчуци, яйца и млечни продукти.

2. Образование и обучение

През учебната 2022/2023 г. в СПИ „Христо Ботев“ – с. Варненци настанените деца се обучават от 1-ви до 8-ми клас. Поради недостатъчност на броя ученици част от класовете са слети: IV клас - 1 ученик; V-VI слят клас - 9 ученици; VII клас - 10 ученици. Училището разполага с компютърна зала с интернет, която се ползва в присъствието на възпитател. При проверката, а и от проведените разговори с децата, НПМ констатира, че децата negliжират образователния процес, самото обучение е на много ниско ниво. Екипът установи, че две деца не могат да четат.

Положителна е оценката на НПМ по отношение на ангажирането на децата с разнообразни извънкласни дейности. Децата се интересуват предимно от спортни дейности – футбол, тенис на маса, баскетбол и с голямо желание се включват в тях.

3. Медицинско обслужване

В интерната няма разкрита бройка за медицински специалист. За всички ученици в СПИ е направен служебен избор на общопрактикуващ лекар и на лекар по дентална медицина. Лекарят по дентална медицина е извършил профилактични прегледи за установяване и предотвратяване на евентуални заболявания на зъбите и месните тъкани в устната кухина на учениците на текущата година. Един ученик е с психични проблеми. От постъпването му в СПИ – Варненци не е консултиран с психиатър. Две от децата страдат от енуреза, също не са консултирани с медицински специалист.

4. Администрация и управление

Според утвърденото поименно щатно разписание, в интерната са назначени 24 служители, от които: 1 директор, 12 души педагогически персонал и 8 души непедагогически персонал. В интерната има назначен педагогически съветник, който се занимава с изготвяне на документацията в училището. През нощта в интерната остава един възпитател.

5. Мерки за закрила

По време на проверката НПМ констатира, че децата имат доверие на директора и служителите, общуват нормално помежду си. При разговорите с екипа децата споделиха, че нямат сериозни проблеми с персонала или с други деца.

НПМ провери книгата за регистриране на насилие и книгата за жалби. На произволен принцип екипът инспектира личните досиета на настанените момчета, които съдържаха: съдебно решение, план за грижи, оценка на потребностите, доклади от местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, информационна карта.

Екипът констатира, че част от децата престояват дълго време в СПИ – Варненци. Едно от тях е настанено от 2017 г., което е преди повече от пет години. Към днешна дата детето е на 18 г. Поради престоя в СПИ - Варненци, момчето не може да завърши средно образование, тъй като в интерната няма степен за завършване на средно образование. НПМ отново иска да подчертае, че **всяка форма на лишаване от свобода на деца трябва да бъде прилагана като „крайна мярка и за възможно най-кратък период от време”**. Този основен принцип е заложен в редица международни и европейски актове (чл. 37 от Конвенцията на ООН за правата на детето, чл. 19.1 от „Пекинските правила” на ООН, чл. 5 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи). Продължителността на санкцията трябва да бъде определена от правораздавателен орган, без да се изключва възможността за предсрочно освобождаване (Правило 2 на Правилата на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица - Правилата от Хавана). **Още повече, чл. 30 (2) от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни гласи:** Максималният престой във възпитателното училище-интернат и в социално-педагогическия интернат не може да бъде повече от три години.

Изключително притеснителен е фактът, че по време на проверката екипът установи, че има деца, които са били настанени на осем-девет годишна възраст. Едно от децата, настанено 2022 г. е с психично заболяване. **Становището на НПМ е, че деца правонарушители до 14 г. са деца в риск и следва да бъдат обект единствено на подкрепа и закрила.** Лишаването от свобода с цел наказание

трябва да се прилага само спрямо деца над 14 г., единствено при крайна необходимост и за най-кратък период. Поради отдалечеността на интерната тези деца не са се виждали с родителите си откакто са настанени. Те са от различни краища на страната. **Според Минималните стандартни правила на ООН за правораздаване при непълнолетните (Пекински правила), Част първа Общи принципи, 4. Възрастта за наказателна отговорност в тези правни системи, които са възприели концепцията за възраст за наказателна отговорност на непълнолетните, долната граница на тази възраст не ще бъде фиксирана твърде ниско, като се вземе предвид достигането на емоционална, умствена и интелектуална зрялост.**

В зависимост от националната история и култура, най-ранната възраст за наказателна отговорност варира в широки граници. **Съвременният подход налага да се прецени дали детето може да издържи на моралните и психологически елементи на наказателната отговорност, т.е. дали едно дете съобразно индивидуалното си развитие, може да бъде подведено под отговорност за антиобществено поведение.** Ако възрастта за носене на наказателна отговорност е определена твърде ниско или ако въобще няма долна граница за тази възраст, понятието за отговорност би станало безсмислено. Като цяло съществува тясна връзка между понятието "наказателна отговорност" и другите социални права и задължения (като семейно положение, пълнолетие и други). Следователно, трябва да бъдат предприети мерки за определяне на разумно ниска долна граница на възрастта, която може да има международна приложимост.

В своите заключителни бележки, приети на 21 май 2008 г. след обсъждане на втория периодичен доклад на България относно спазването на Конвенцията на ООН за правата на детето в страната, Комитетът по правата на детето констатира, че определението за „противообществена проява“ на малолетно или непълнолетно лице противоречи на международните норми. Той препоръчва националното законодателство относно младежката престъпност и Наказателно-процесуалният кодекс да бъдат променени, като в тях се премахне понятието „противообществена проява“. Освен това, Комитетът препоръчва на българските власти да прибегват до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение като последно средство, а когато бъде наложена подобна мярка, да извършват редовни проверки и проучвания, с оглед висшия интерес на детето (параграфи 68 – 69 от заключителните бележки). За съжаление все още не е отменен Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, действащ от 1958 г. и приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица.

След запознаване със съдебните решения на децата, екипът установи, че те продължават да се настаняват предимно заради извършване на кражби, за бягства от дома, от специализираната институция, в която са били настанени, от училище, за проява на агресивно поведение, скитничество, просия. Децата, настанени в СПИ от семейна среда, са израснали в социално слаби, маргинализирани и/или непълни семейства. В семействата си децата не са получавали адекватни грижи и са лишавани от родителски контрол. **НПМ многократно е отбелязвал, че децата не трябва да се наказват за прояви, свързани с т. нар. статусни нарушения, за които възрастните не носят наказателна отговорност. Реакцията спрямо тези нарушения трябва да е предмет на политиката в областта на грижите за детето, а не на санкциониращата система.**

Така например, с Решение № 10/05.01.2022 г. на Районен съд - Пловдив детето А.В.Ц., роден на 05.07.2012 г. (т.е. бил е на 9 години) е настанен в СПИ до настъпване на обстоятелства по смисъла на чл. 31 от ЗБППМН за отменяне или изменяне на взетата мярка. В Мотивите на Решението е посочено, че прокурорът и представителят на ОЗД към ДСП – Пловдив, защитаващ интереса на малолетното лице в съдебното производство, намират, че най-добрият интерес на детето изисква то да бъде настанено в СПИ.

Детето е било настанено в Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТДБУ) в гр. Пловдив. В мотивите се посочва още, че детето:

„Признава за извършените противоправни прояви, но не проявява критичност към тях и не осъзнава тяхната противоправност и обществена недопустимост. Не проявява уважение и послушание към служителите на ЦНСТДБУ и не зачита техния възпитателен авторитет. Роднините по майчина линия – майка, баба, вуйчо заявяват привързаност към детето, но същевременно и пълна неспособност да упражняват възпитателно въздействие върху него ... Същият е малолетен на възраст над 8 години. Извършил е, а и понастоящем продължава да извършва многобройни противообществени прояви. Пет пъти са му налагани по-леки мерки по ЗБППМН, които видно от продължаващото противоправно поведение не са в състояние да изпълнят целите си.

У малолетния съществува трайно оформено девиантно поведение. Същият не зачита авторитети, включително и на своята майка, роднини и социални работници. В същото време майката и роднините не разполагат с необходимия родителски капацитет и авторитет да осигурят нормално отглеждане и възпитание на детето и формиране у него на ценностна система, съобразена с изискванията на обществото.

Постоянните бягства на малолетния от ЦНСТДБУ, обявяването му за общодържавно издирване и констатираното извършване на противообществени

прояви, свързани с бягствата, са категорично свидетелство, че настаняването на лицето в заведение със свободен режим на движение е неефективно като мярка.

Установената склонност на А. да бяга от ЦНСТДБУ и да обикаля сам из града представлява реална опасност за неговото здраве и го превръща в потенциална жертва на престъпни посегателства.

С настаняването на А. в социално-педагогически интернат, същият ще бъде откъснат от рисковата среда, в която пребивава. Предвид по-строгият режим на контрол в сравнение с ЦНСТДБУ ще бъде отнета възможността му да бяга, което е предпоставка за завършване на неговото образование и превъзпитание. Елиминира се рискът за здравето и безопасността на малолетния.

Съгласно изричната разпоредба на чл. 31 ЗБППМН, първоначален срок на настаняването не следва да се определя, като наличието на предпоставки за прекратяване на мярката следва да се изследва в края на всяка учебна година по реда на чл. 31 ЗБППМН“.

Становището на НПМ е, че вместо с детето да работят специалисти, като психолози, социални работници и педагози, като мярка за закрила е наложено от съда да бъде настанено в интернат на 9 годишна възраст. Още повече, че СПИ – Варненци е на 400 километра отдалечен от Пловдив. Това е и предпоставка за прекъсване на връзките на детето с майка му, вуйчо му и баба му. Настаняването на детето би довело и до посттравматично стресово разстройство, предвид че то вече е диагностицирано с психично заболяване от Център за психично здраве гр. Пловдив.

6. Контакти с външния свят

Интернатите са разположени в села или в покрайнините на малки градове, което води до социална изолация, ограничава възможностите за свиждане и контакти с външния свят.

Много малка част от децата са посещавани от родителите си. Решението за връщане у дома на дете за ваканцията е по преценка на служители от три различни институции – местните комисии за борба срещу противообществените прояви, инспекторите на детските педагогически стаи и отдела за закрила на детето по местоживеенето му.

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

По данни на директора на СПИ - Варненци голяма част от децата прекарват ваканциите в интерната, тъй като няма къде да отидат. През лятната ваканция не са били на почивка на планина или море.

IV. СРЕДНО ПРОФЕСИОНАЛНО ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ – ИНТЕРНАТ (СПВУИ) „ХРИСТО БОТЕВ” – С. ПОДЕМ, ОБЛ. ПЛЕВЕН

1. Материални условия

Към момента на проверката настанените деца в интерната са 9 момичета на възраст от 12 до 17 години. Последното настаняване е от месец август 2023 г. с решение на Районен съд Казанлък. Повечето момичета са настанени поради скитничество и бягства от училище. Четири момичета са били настанени в резидентни услуги. По време на проверката екипът установи, че две деца са били избягали и са върнати от органите на полицията предишния ден. Поради тази причина учебните занятия в деня на проверката се провеждаха в сградата, където се намират спалните помещения. До обяд момичетата бяха заключени в сградата. При посещението на екипа на омбудсмана, момичетата бяха в клас, като в междучасието се проведе разговор с тях.

Спално помещение и санитарен възел

Материалните условия в Средно професионално възпитателно училище – интернат – с. Подем не са добри. Интернатът разполага с две основни сгради. В първата се помещава администрацията и учебните кабинети, а във втората – спалните помещения, кухнята и столовата. Базата е остаряла, част от вратите на спалните помещения са изкъртени. Момичетата не разполагат с достатъчно място за съхранение на личните вещи. Децата споделиха с екипа, че през миналогодишния зимен период не са имали редовно отопление. Баните и

тоалетната се нуждаят от ремонт. Трите санитарни възела са в много лошо състояние.

По информация на директора и на момичетата в интерната има два пъти седмично задължително ползване на банята, като по индивидуално желание те могат да я ползват и през другите дни. Прането на личните дрехи и бельо се извършва от самите момичета.

По отношение на храната НПМ получи оплаквания от нейното количество и качество. От седмичните менюта е видно, че почти липсват млечни продукти, като и няма осигурени пресни плодове и зеленчуци. Закуската е една и съща - питка с колбас и чай.

2. Образование и обучение

В СПВУИ – с. Подем децата се обучават от 2 до 10 клас и са със слети паралелки. Има едно дете със СОП. Образователният процес в СПВУИ – Подем е изключително неефективен. Паралелките за втори, шести и седми клас са с едно дете. Паралелките за осми клас са с три деца, девети с две, а десети с три деца.

Общо учителите са петима. Директорът на интерната е инженер, има на щат и психолог, който преподава – психология. Няма учители с педагогическа правоспособност по биология, математика, чужди езици, информационни технологии. Втори и шести клас са слети паралелки, както и седми и осми, и девети и десети клас.

В интерната учениците се обучават професионално в шивачество, а тези в 9 до 12 клас придобиват квалификация – оператор в шевно производство. Това е рамкова програма, по която се придобива квалификация за 2 години и е Първа степен на професионалната квалификация.

3. Медицинско обслужване

Към момента на проверката няма деца с хронични заболявания. Все още не е разрешен проблемът с осигуряването на здравен кабинет, като посочената причина е невъзможността на общината да осигури медицински специалист.

По време на интервютата с децата, те споделиха, че когато имат медицински проблеми, служителите на СПВУИ – Подем не ги извеждат на външен специалист и че личният лекар не ги посещава. Едно от момичетата сподели, че има рани, които не зарастват, многократно се е обръщало към директора, че трябва да бъде

изведено на специалист. Към датата на проверката все още детето не беше консултирано с лекар.

4. Администрация и управление

Видно от утвърденото поименно длъжностно разписание, в интерната са назначени 13 служители, от които: 1 директор, 5 учители, 2 възпитатели, 1 психолог, 1 счетоводител, 1 домакин, 2 готвачи, общ работник и чистач. Всички учители и възпитатели са с висше образование.

Служителите дежурят по график, осигуряващ денонощно присъствие на педагогически персонал. Броят на служителите е по-голям от броя на децата.

5. Мерки за закрила

Екипът установи, че психосоциалният климат в СПВУИ – Подем не е добър. По време на интервюта, част от децата споделиха недоверието си към директора на интерната. Момичетата се доверяват основно на психолога. Реализиран е проект „Менторство за приобщаване“, изпълняван от Сдружение „Плевенски Обществен фонд – читалища“, с подкрепата на Фонд Активни граждани. Въведеното менторство в подкрепа на млади хора с девиантно поведение, пребиваващи в институция, определено е дало своите резултати по отношение на поведението на момичетата. Менторите са били различни хора, с различни професии, които са създали позитивни връзки с тях. Особено добре са били приети семейните ваканции. Психологът на училището разказа за връзките, които са създадени по време на проекта и развитието на участниците в него.

Екипът констатира физическо насилие между децата. Едно от момичетата проявява силна физическа агресия спрямо останалите. Персоналът на СПВУИ – Подем не е способен да се справи с овладяване на агресията на момичето.

Настанените девойки трудно разбират и приемат изоставянето, като доста често то е причина за тяхното поведение и агресия.

Запознавайки се със съдебните решения на децата екипът установи, че при почти всички настанени момичета устойчиво се повтаря един и същ модел на основания, послужили като база за постановяването на съдебното решение за настаняването във ВУИ – първо, бягства от училище и от обитаваното от лицето жилище, обичайно съчетани с нисък успех в училище; второ, употреба на упойващи вещества; трето, водене на безразборен полов живот; четвърто, грубиянско и неуважително отношение към учители, връстници и възпитатели. Така например, в съдебните решения на децата е посочено следното:

Д. С. Е. – причини за настаняване във ВУИ - Подем:

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

- бягства от училище (непосещаване на учебни занятия);
- в училище: нарушаване на дисциплината, прояви на неуважително отношение към учителите, възпрепятстване работата на педагогическите специалисти, хвърляне на пиратки (бомбички) в класната стая, счупване на стъкло на столовата на учебната практика, повреждане на таблета, даден ѝ от училището за целите на обучението ѝ, получаване на слаби оценки
- употреба на наркотични вещества;
- водене на безразборен сексуален живот (особено – с цел набавяне на наркотични вещества)

В. В. В. – причини за настаняване във ВУИ:

- бягства от училище (непосещаване на учебни занятия);
- системни бягства от дома си и продължително отсъствие оттам, лъжене на родителите си къде е останала (къде е пренощувала);
- употреба на наркотични вещества;
- водене на безразборен сексуален живот

Б. В. М. – причини за настаняване във ВУИ:

- по данни на детето – родено е от майка проститутка и баща сводник, расло е без родителски грижи;
- никога през живота си не е посещавала училище;
- склонявана е била да проституира;
- вършила е кражби от магазини в Германия;
- системно бяга от домовете, в които е била настанена, държи се грубо със служителите (социалните работници);
- обявявана е за общодържавно издирване, при което е откривана в компанията на пълнолетни мъже

Н. Л. Н. – причини за настаняване във ВУИ:

- до момента е била настанена в ЦНСТ в гр. Плевен (настанена е била там на десетгодишна възраст – през 2018 г.), като през време на престоя си там (и извън него) често е бягала от ЦНСТ, прекарвала е нощите при различни момчета, в частност – при такива от ромски произход, т.е., осъществявала е безразборни сексуални контакти с различни лица;
- не посещава училище редовно;
- държането ѝ е било агресивно и непочтително;
- държането ѝ спрямо социалните работници в ЦНСТ – провокативно, неуважително, невъзпитано, съпроводено с отправяне на обиди, невслушване в критики и неизпълнение на даваните ѝ разпореждания;

- през време на престоя си в ЦНСТ – прави опити да увлича и други момичета по своя път;
- взетите спрямо нея до момента мерки по реда на ЗБППМН – „поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател“ и „предупреждение за настаняване във ВУИ с изпитателен срок до 6 месеца“, не са дали резултат.

7. Контакти с външния свят

Интернатът е разположен в село Подем, област Плевен. Децата, настанени в СПВУИ – Подем са от различни области на България. По време на интервютата само две деца споделиха, че ги посещават близки.

Решението за връщане у дома на дете за ваканцията е по преценка на служители от три различни институции – местните комисии за борба срещу противообществените прояви, инспекторите на детските педагогически стаи и отдела за закрила на детето по местоживеенето му. През лятната ваканция са били на почивка на планина в с. Априлци. Четири момичета са били при семействата си през лятната ваканция, четири са останали в интерната.

V. ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ - ИНТЕРНАТ (ВУИ) „АНГЕЛ УЗУНОВ“ – ГР. РАКИТОВО

1. Материални условия

Към момента на проверката във Възпитателно училище – интернат „Ангел Узунов“ – гр. Ракитово бяха настанени 54 момчета. ВУИ се състои от две основни сгради – в първата са разположени спалните помещения на децата, банята, кухнята и столовата, а във втората се помещават училището и администрацията.

Интернатът е разположен в борова гора на голяма площ, на места липсва ограда, с просторен двор и спортна площадка. В училището се помещават училищните кабинети, физкултурен салон, сензорна стая, компютърна зала и баня. В коридорите на училището и общежитието са разположени камери за видеонаблюдение.

Парното отопление в спалните помещения се пуска през нощта и сутринта, а в училищната сграда – през деня.

При проверката НПМ беше уведомен от директора на ВУИ, че се извършва ремонт на две спални помещения и се инсталира централизирана пожароизвестителна система. Извършен е ремонт на баните в жилищния блок, при който изолацията на тръбите е направена по неподходящ начин – силно снижено е нивото към входа към банята - на около 1.60м., поради което член на екипа на НПМ се удари при излизане от банята.

Банята в жилищния блок

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

Топла вода има само в общите бани. Те са с по 5 души, разделени само с преградна плоскост - без врати. Къпането на децата е групово и се извършва под наблюдението на възпитател.

Стаите на децата са с амотризирани мебели и без достатъчно лично пространство, като за 5 деца има една тоалетна.

Спални помещения

Екипът на НПМ се запозна със седмичното меню от 06.11.2023 г. до 19.11.2023 г. и констатира, че менюто на децата е съобразено с изискванията на Наредба № 26 от 2000 г. за здравословно хранене на учениците. Храната на децата се приготвя по рецептурник с разписан калориен състав. Една от препоръките, дадена от НПМ при предходна проверка - в менюто на децата да бъдат включени прясно и кисело мляко, както и пресни зеленчуци, е изпълнена.

2. Образование и обучение

Обучението на децата и младежите е организирано от втори до дванадесети клас. Организирано е само в първа смяна от 8 до 13.30 часа. Проекти и програми на Министерство на образованието, които се реализират в интерната са: Проект „Равен достъп до училищно образование в условията на кризи“ и Проект „Успех за теб“. Други проекти с цел социализация са: Участие в проект с пет вида спорт и два вида изкуства съобразени с потребностите на учениците; Помощно стопанство – две оранжерии за био продукти за собствена консумация, отглеждане на животни и опитно поле за отглеждане на картофи. За изоставащите ученици е осигурена

допълнителна подкрепа по български език и литература и по математика. Поради малкия брой на деца в един клас се налага и смесена форма на обучение. Пети и шести клас, както и 11 и 12 клас са слети. Повечето момчета, които са настанени в интерната, преди това не са посещавали редовно училище или са присъствали формално, което се е отразило както на знанията им, така и на мотивацията им за учене. Идват от семейна и социална среда, в която образованието не се счита за ценност и те не са били подкрепяни в този процес.

Като цяло, общообразователната подготовка на учениците не е на добро ниво, особено в смесените класове. Има деца, които трудно четат или пишат, а имат завършен пети или шести клас.

Провежда се както колективна, така и индивидуална корекционно-възпитателна работа с малолетните и непълнолетните. Има работилници по трудово обучение, в които децата след осми клас придобиват умения по дървообработване и металообработване. Проблем, за който съобщиха от ръководството на интерната е, че обучението за професионална квалификация по Закона за професионалната квалификация е три години. Повечето момчета не могат да го завършат и да получат съответните удостоверения. Предложението, което се направи, е да се помисли за ускорена програма за обучение на децата, които са със срочна мярка.

По инициатива на директора се осъществява връзка с работодатели, които търсят работници със специалности дървопреработване и металообработване и вече има няколко успешни случая.

3. Медицинско обслужване

В интерната има разкрит Здравен кабинет. Кабинетът отговаря на изискванията на Наредба № 3 от 27 април 2000 г. за здравните кабинети в детските заведения и училищата на Министерство на здравеопазването. Наличен е зареден спешен шкаф. В кабинета работи медицински сестра на пълен работен ден и е снабден с пълен набор на медицински документи по Наредбата, но те не се попълват. На всички деца са направени профилактични прегледи през годината.

За всички ученици е направен служебен избор на общопрактикуващ лекар и на лекар по дентална медицина. В интерната има трима ученици на постоянна медикаментозна терапия – конвулекс, хлорпротиксен и респиридон с диагнози – смесено разстройство на поведението и емоциите и несоциализирано разстройство в поведението. От постъпването в интерната момчетата не са били на последващ контролен преглед при психиатър. При 14 ученика е диагностицирано: Лека

умствена изостаналост до средна степен и в тази връзка за тях е определено ресурсно подпомагане от ресурсен учител.

При проведеното интервю с медицинската сестра се установи, че няма деца, които да употребяват психоативни вещества.

4. Администрация и управление

Видно от утвърденото поименно длъжностно разписание, в интерната са назначени 35 служители, от които: 1 директор, 1 помощник-директор, 23 души педагогически специалисти, 10 души административен и помощен персонал.

Служителите дежурят по график, осигуряващ денонощно присъствие на педагогически персонал (през нощта остават двама възпитатели) и приемственост между смените.

5. Мерки за закрила

При предходната проверка от НПМ беше отправена препоръка към директора на ВУИ „Ангел Узунов“ гр. Ракитово да бъде осигурена супервизия на служителите, както и да се наеме външен психолог, който да работи по възстановяване на базиса на доверие между децата и служителите на интерната. В тази връзка НПМ обърна особено внимание на взаимоотношенията между служителите и децата. При проведените интервюта с децата се установи, че психосоциалният климат в интерната е подобрен. Екипът провери Регистъра за налагане на дисциплинарни наказания и Регистъра за подаване на жалби. За 2023 г. няма регистрирано наказание спрямо децата.

Екипът се запозна с личните досиета на настанените момчета, които съдържаха: съдебно решение, индивидуална програма за корекционно-възпитателна работа и ресоциализация, оценка на потребностите, доклади от местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, последващи мерки.

Екипът се запозна с част от съдебните решения на момчетата, настанени в ВУИ – Ракитово:

В.Н. С. – причини за настаняване:

- извършени до момента на настаняване във ВУИ девет на брой противообществени прояви.
- неграмотност, липса на сериозно и задълбочено отношение към учебния процес и учебния план, чести отсъствия от училище, дружи в компания на криминално проявени лица;

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

- взетите до преди настаняването в това ВУИ мерки, вкл. – настаняване в ЦОП Габрово, не са дали резултат.
- И. В. Ц. – причини за настаняване:
- извършител на редица противообществени прояви в училището си, на които първоначално се е реагирало чрез прилагане на по-меки мерки спрямо него (разговори с възпитатели, с председателя на общинската КБППМН и др. под.);
 - без съгласието на родителите си е живял в дома на баба си и дядо си, крадял е от тях (на баба си и дядо си) парични средства от банковите им карти и е унищожавал техни вещи; през време на престоя си у тях е извършил и домашно насилие срещу тях (срещу баба си и дядо си) и те инициират производство за защита от домашно насилие;
 - отправял е заплахи, обиди, има множество прояви на агресия към роднини и учители, както и извършени по-нови противообществени прояви, поведението му не се е поправило в резултат на предходните по-леки мерки и е неконтролируемо.

А. П. В. – причини за настаняване:

- системно отсъства от училище, поведението му в часовете е създавало непрестанни проблеми, буквално – до степен да не могат да се провеждат учебни занятия, поради безцеремонното му поведение;
- предприетите до момента мерки не са дали резултат, личностово деградира;
- и пред съда (в съдебно заседание) бързо започва да демонстрира арогантно поведение.

А. И. А.– причини за настаняване:

- многократно извършване на едни и същи противообществени прояви, като взетите мерки не са дали резултат.

Екипът се запозна и с Констативните протоколи на Държавната агенция за закрила на детето от 27.01.2023 г. и 07.07.2023 г. Проверките са инициирани във връзка с подадени сигнали за насилие от страна на персонала спрямо две момчета. Комисията на ДАЗД не е установила насилие спрямо децата.

6. Контакти с външния свят

Интернатът е разположен в гр. Ракитово, област Пазарджик. Децата, настанени във ВУИ – Ракитово са от различни области на България. Голяма част не се посещават от близки и роднини.

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

През лятната ваканция 20 момчета са били на почивка на планина – Цигов чарк и море - Шкорпиловци. Останалите са били при семействата си през лятната ваканция.

ПРЕПОРЪКИ

ОМБУДСМАНАТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ПРЕПОРЪЧВА:

1. На министъра на правосъдието:

В най-кратък срок да бъде приключено изработването на Закона за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица и същият да бъде насочен за обществено обсъждане.

2. На министъра на образованието:

В най-кратък срок да бъде закрит Социално – педагогически интернат „Христо Ботев“ – с. Варненци, обл. Силистра.

Да се отпуснат средства за ремонт на ВУИ – Ракитово и ВУИ – Подем, и да се отпуснат средства за охрана на ВУИ – Ракитово.

3. На министъра на труда и социалната политика:

Да се изготви Методическо указание за работа с деца в конфликт със закона, както и да се проведат обучения на служителите от кризисните центрове и центровете за станяване от семеен тип за деца без увреждания.

4. На председателя на Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Министерски съвет:

Да се изпрати указателно писмо до местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните за преустановяване на прилагането на чл. 13, ал. 1, т. 11, т. 12 и т.13 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните - ако детето, извършило противообществената проява е под 14 годишна възраст, то да не се предлага за настаняване във ВУИ и СПИ.

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

Как да се свържа с националния превантивен механизъм към Омбудсмана на Република България

Адрес: гр. София 1202, ул. Георг Вашингтон №22

Тел.: 02/81-06-922;

факс: 02/81-06-963

ел. поща: npm@ombudsman.bg

www.ombudsman.bg